

voorlopig tewerkgesteld moesten worden in een diamantbedrijf, in te richten niet in Amsterdam (zoals in de *Chefsitzung* van 16 oktober '42 bepaald was), maar in het *Judendurchgangslager* te Vught dat in voorbereiding was. Wij komen hier in dit hoofdstuk nog op terug.

'Diamant-Juden' / het '120 000 stempel'

Het zal de lezer in het voorafgaande opgevallen zijn dat de diamantsector een aparte behandeling kreeg: naar verhouding werden er veel vrijstellingen (veel stempels dus) verleend en een rest van de arbeiders zou niet gedeporteerd worden maar voorlopig in Nederland blijven, zij het in een concentratiekamp.

Deze aparte behandeling heeft haar voorgeschiedenis die wij aan de hand van de onderzoeken van A. J. van der Leeuw willen weergeven. Die voorgeschiedenis begon al in '41. Er was toen bij het Duitse bezettingsbestuur in Antwerpen een Duitse accountant, T. U. Lemberg, als *Kriegsverwaltungsrat* werkzaam en deze liet zich door een van de firmanten van de Hamburgse diamanthandel van de gebroeders Bozenhardt (die op zijn beurt bewerkt was door Joodse diamantairs te Antwerpen) voor het denkbeeld winnen dat Duitsland er wijs aan deed, de diamantindustrie in Nederland en België ongerept te laten voortbestaan. Na de gewonnen oorlog zou Duitsland dan tegenover het Zuidafrikaanse wereldmonopolie op het gebied van het winnen van diamant, een wereldmonopolie op het gebied van de bewerking kunnen plaatsen. Dat denkbeeld sprak Goering aan. Er vloeyde, wat ons land betrof, uit voort dat de Joodse diamantbedrijven niet onder *Verwaltung* kwamen (Asscher, een van de twee voorzitters van de Joodse Raad, had dus ook geen *Verwalter* in zijn bedrijf) en dat op allerlei niveaus in het Duitse bestuursapparaat de grondslag aanvaard werd dat men de Joden die in de diamantnijverheid werkzaam waren diende te sparen, althans voorzover men hen nodig had. Amsterdam telde ca. een-en-twintighonderd diamantbewerkers; van hen hadden evenwel velen sinds tien jaar of langer hun vak niet uitgeoefend. *IV B 4* en de *Zentralstelle* keurden goed dat van diegenen die werkzaam gebleven waren (ruim duizend), een groot deel voorshands een stempel kreeg; óók dat men de meeste diamantairs (fabrikanten en handelaren) voorlopig in Nederland zou laten. Wat de eerste groep betrof, werd de keuze overgelaten aan de enige vooroorlogse bestuurder van de Algemene Nederlandse Diamantbewerkers Bond die nog in functie was (nu in het kader van het Nederlandse Arbeidsfront), H. M. Blesgraef. Deze,